

**ЗАРОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК СИСТЕМИ РАДІО  
ТА ТЕЛЕБАЧЕННЯ В АВСТРАЛІЇ ЯК ВАЖЛИВОГО  
ФАКТОРА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ  
САМОСВІДОМОСТІ (1920–1980-ті рр.)**

У статті досліджено зародження і розвиток австралійського радіомовлення (започатковано 1923 р.) і телебачення (започатковано 1956 р.). Вивчена унікальна структура австралійського телерадіомовлення, включаючи його суспільну, комерційну, комунальну, аборигенну складові. Особлива увага звернена на те, що ця телерадіомовна система сприяла зміцненню національної ідентичності, намагаючись частково мінімізувати вплив британського і американського телерадіомовлення, так само, як китайського і японського. Як протидія цим впливам була створена SBS. Аналіз її діяльності підтверджує, що це відгалуження ABC робить все можливе для задоволення потреб і смаків австралійців різного походження й посилює самоідентифікацію австралійської нації.

***Ключові слова:** Австралія, становлення і розвиток національного телерадіомовлення, ABC, SBS, суспільне, комерційне, аборигенне телерадіомовлення, національна самосвідомість.*

**Olga Zernetska. The Origine and Development of Radio and Television Broadcasting System in Australia as an Important Factor in the Formation of National Self-Consciousness (1920–1980).** The origine and development of radio broadcasting (1923) and later television (1956) in Australia are detected in this article. The unique structure of the Australian broadcasting is investigated including public, commercial, communal and aboriginal subdivisions of it. Special attention is paid to the role of this broadcasting system to strengthen the national identity, to partially minimize the influences

of the British and American broadcasting, as well as Chinese and Japanese. To counteract these influences SBS was established. The analysis of its activity proved that this branch of the ABC does everything possible to satisfy the the needs and tastes of Australians of different origins and strengthen the self-identity of the Australian nation.

***Keywords:** Australia, origine and development of national broadcasting, radio, television, ABC, SBS, public, commercial, community, aboriginal broadcasting, national self-identification.*

Австралія має другий у світі розмір доходу на душу населення. Вона відіграє важливу політичну роль в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. В Австралії ефективна економічна система господарювання, розвинене сільське господарство, промисловість, транспорт. Протягом ХХ ст. з багатьох емігрантських кіл сформувалася по суті унікальна національна культура. Це вражаючі результати. Переважна більшість австралійців отримала користь від цього зростання. Втім зростання «суспільства добробуту» пояснюється не тільки економічними факторами, а й системою цінностей, які сповідує австралійське суспільство. Платформою, на якій будувалась молода австралійська нація і австралійська система цінностей, є справедливість.

Саме за справедливість боролися робітники під час Юрецького повстання у період золотої лихоманки 1854 р., та саме справедливість була гаслом під час великих страйків моряків і стригалів вовни у 1891-му й 1894-му рр. Можна з упевненістю стверджувати, що саме боротьба робітників за справедливу оплату їхньої праці привела до того, що Австралія стала 1900-го р. самостійною федеративною державою. Одним із перших дебатів в австралійському парламенті було питання про створення арбітражного суду щодо відносин на робочому місці. В результаті 1906 р. вперше в капіталістичному світі прийняли рішення про мінімальну заробітну платню. Перше рішення стосувалося вста-

новлення прав працівників, і це було частиною тої справедливості, якої дотримується австралійська держава і про яку зараз відомо у всьому світі.

Не менш послідовною є національна система цінностей Австралії, яка побудована на справедливості і втілюється в її соціальній та культурній політиці.

Важлива складова культурної політики Австралії – її система телерадіомовлення. Сьогодні австралійські радіо і телебачення є частинами глобальної системи масовокомунікаційних зв'язків, що оперізують світ. Географічне розташування континенту наклало особливий відбиток на розвиток цих аудіовізуальних засобів комунікації.

*Мета статті:* дослідити виникнення, становлення та розвиток австралійського радіо та телебачення, починаючи з 1920-х по 1980-ті рр., проаналізувати специфіку цього періоду в контексті дуальної британської моделі телерадіомовлення та подальшого поширеного впливу радіотелевізійного контенту США, визначити специфіку національного австралійського радіо і телемовлення та їхню роль у формуванні національної самосвідомості.

Австралійське телерадіомовлення розвивалося здебільшого за моделлю британського, в основу якого покладено дуальну «змішану» систему телерадіомовлення, що передбачає співіснування і конкуренцію громадського та комерційного телерадіомовлення. Але не все так просто. В Австралії існує ще комунальне радіо та телемовлення, яке відіграє чималу роль у житті різних спільнот та верств населення. Воно побудовано за різними принципами: за смаками слухацької аудиторії, за культурними уподобаннями, за просвітницьким спрямуванням, за національними та расовими інтересами, за спортивними вболіваннями тощо.

Австралійське радіо досліджувалося в працях таких австралійських науковців і журналістів, як Б. Гріффін-Фолі [1; 2; 3], Р. С. Інґліс [4], А. Морган і С. Кітінг [5], Дж. Поттс [6], С. Семмлер [7] та ін. Зауважимо, що праця, присвячених австралійському радіо як в Австралії, так і за її межами, значно менше, ніж

присвячених австралійському телебаченню. І в цьому ми вбачаємо велику несправедливість. Уявіть собі зовсім рідко заселену країну, де в більшості її районів почути голос іншої людини – це вже великі радість та щастя. А у випадку, коли твій співрозмовник доброзичливий, говорить розумні речі, дає нову інформацію, намагається тебе розвеселити й радіовиставою, й піснями та жартами, й – понад усе – новинами спорту, тут вже зовсім нема про що говорити: ти не один. Нещодавно ми написали статтю під назвою «Боротьба з «Тиранією відстані»: історія транспорту в Австралії» [8]. Те саме можна сказати і про людську комунікацію: «тиранія відстані» часто робила неможливим перебування нових поселенців на віддалених земельних ділянках – як їх називають в Австралії, «станціях». Першопроходець-одинак не витримував поневіряння на чужій землі без товариша по мандрах (англ. mate – товариш), звідси й пішло слово mateship- «товариськість», яку особливо цінили в Австралії та оспівували в народних баладах і у професійних поемах і оповіданнях Генрі Лоусон, Банджо Патерсон та інші демократично налаштовані поети і письменники. Слова підтримки, голос друга були не менш важливими в австралійському буші або пустелі, ніж праця пліч-опліч на золотоносній ділянці чи оборона від бушрейнджерів (біглих каторжників-розбійників – О. З.). Тож радіомовлення в Австралії, особливо розповсюджене в глибинці, за тисячу кілометрів від великих міст і навіть від маленьких поселень, не тільки мало величезний вплив на інформаційні, просвітницькі та розважальні аспекти в житті населення, але й чинило великий моральний вплив на покращення настрою, а в цілому – сприяли пришвидшеній соціалізації австралійського суспільства.

Нормою вимови на австралійському радіо стала південно-англійська – тобто, класична вимова оксфордського звучання (Oxford English) – мова, якою розмовляють верхні прошарки Великої Британії та веде свої програми BBC і комерційне радіомовлення Британії. Вживання на радіо Austral English мова (якою розмовляють пересічні австралійці – «оссіз», як вони самі себе

називають) використовувалося тільки в передачах, де треба було підкреслити «місцевий антураж», австралійське походження героїв.

Слід відзначити, що часовий проміжок між виникненням радіо і телебачення на території континенту – майже тридцять років. Це великий період, якщо говорити про ці нові – електронні – засоби масової комунікації у 20–50-х рр. ХХ-го ст. на п'ятому континенті. Радіо одразу стало улюбленим мас медіумом австралійців. Воно несло втіху після Першої світової війни, яка щойно закінчилася. Передачі не обмежувалися тільки класичною музикою: з гучномовців лилися запальні мелодії чарльстону і джазу. І молодь сприймала їх, оскільки вже бачила і чула їх в голлівудських фільмах. Вона вже знала, як слід під них танцювати. Здавалося б, легке і безумне життя охопило США та Західну Європу. Та 1920-ті рр. – це десятиліття гострих крайнощів і протиріч як в Сполучених Штатах, Європі, так і в Австралії. Для одних – можливих верств населення – це було так зване легке і бездумне «швидке життя»: поїздки на шикарних авто, участь у безкінечних вечірках, джазових клубах, кабаре і нова мода для жінок, яка відкривала деяку частину ноги, аби можна було танцювати чарльстон, танго, квік-вок, фокстрот. Як тут не згадати «Великого Гетсбі» Скота Фітцджеральда!

Але для інших післявоєнні роки були періодом труднощів, страждань, поневірянь і безробіття, який тільки погіршився, коли вдарила Велика депресія 1929 р. [9]. Це лише кілька штрихів, які окреслюють 1920–30-і рр., коли до Австралії прийшов новий аудіозасіб – радіо.

«23-го листопада в Сідней тисячі сімей зібралися навколо нового чудернацького пристрою. Із великою увагою всі чекали двадцятої години вечора. Рівно о 20:00 з радіоприймачів вони почули чудову музику Каміля Сен-Санса «Либідь» – частину з його музичного твору «Карнавал тварин» у виконанні Сіднейського хору. Усі, хто працював у цей момент на Сіднейській радіостанції 2 SBfor broadcasters (Sydney) Ltd, зітхнули з полегшенням, оскільки

успіх їхньої радіостанції був забезпеченим. До того ж вони випередили своїх конкурентів – радіостанцію Farmer And Co (2FC), яка розпочала своє мовлення на 5 тижнів пізніше і вийшла в ефір тільки 5 грудня 1923-го р. Невдовзі переможниця змінила свої позивні з 2SB на 2BL. А її суперниця – з 2FC на ABC Radio National» [11]. Більш, ніж рік тривали перегони між цими системами радіопослуг. Врешті-решт австралійським урядом було прийнято таке рішення: воно повторювало британську дуальну систему радіомовлення. Станції розподілялися на групи А і В. До першої належали ті, за які громадяни Австралії сплачували призначену урядом ліцензію «за користування радіопослугами». До другої – групи В – радіостанції, які отримували фінансову підтримку від введення реклами в програми свого мовлення від рекламодавців, що давало їм можливість конкурувати зі станціями групи А.

Станції класу А були державно зареєстрованими станціями, слухачі котрих сплачували за користування ними гроші. До того ж, кожна столиця штату мала ще по одній станції: 2BL, 2FC, 3AR, 7ZL, 5CL, 6WF. До кінця 1924 р. у кожній столиці штату зареєстрованих ліцензійних слухачів було 40 тис. Ця цифра подвоїлася наприкінці 1925 р. [12]. Можна зробити висновок, що дуальна система радіомовлення Австралії запрацювала, однак відмінності від BBC, безумовно, були.

Комерційні радіостанції важко переживали наслідки Великої депресії в кінці 1920-х – на початку 1930-х рр. Велика депресія 1929-го р. негативно вплинула на їх функціонування. Чимало з радіостанцій класу В збанкрутували й були закриті.

1929-го р. уряд Австралії врешті-решт вирішив націоналізувати всі радіостанції країни і призначив контроль над програмуванням австралійській радіомовній компанії – консорціуму (ABC), в інтересах якого були, передусім, розваги населення [13]. 1 липня 1932 р. уряд сформував Австралійську телерадіомовну комісію (Australian Broadcasting Commission – ABC) [14].

У кожній зі столиць штатів ABC встановила свої офіси. За чотири роки ABC стала організацією, яка зв'язала громадське

і комерційне радіомовлення в єдину систему. До кожної радіостанції надсилалися програми мовлення, і це централізоване «Управління радіосектором» багатьом не подобалось. Одностайності у австралійських дослідників немає й досі. Одні називають 1930-ті рр. «золотою ерою» національного радіомовлення. Інші проголошують його періодом занадто суворих правил і розпоряджень, які йшли з центрального офісу ABC. Нам важко приєднатися до однієї чи іншої групи, але, виходячи з того, що в цей період в Австралії телебачення ще не було, можна вважати що розквіт радіо, яке в ці часи охоплювало майже всю територію Австралії, було чималою перемогою національного радіомовлення.

Австралійське радіопрограмування всі ці роки мало, так би мовити, сімейний характер. Існували програми для домогосподарок, які склалися переважно з «мільних опер» (так їх називали за те, що вони часто переривалися рекламою мила), мелодраматичних оповідань, легкої музики. Для дітей існували ранкові передачі, для малюків – казки перед сном. Вечір віддавався спорту, драмам, новинам.

Багато контенту для радіомовлення було британського та американського походження. Це стосується новин, класичної і переважно легкої музики, радіоп'єс, скетчів, гумористичних замальовок, комічних радіосеріалів, які могли тягнутися не один рік.

Обов'язковими були релігійні передачі. Вони йшли і в першу частину дня, і ввечері. Це могли бути церковні служби, проповіді, церковна музика. Згодом ці традиційні формати релігійних радіопередач поповнилися новими. Наприклад, «з 1931-го по 1968 рр., католицький священик Доктор Рамбл виступав із годинною передачею «Шкатулка запитань Доктора Рамбла». В цій програмі він відповідав на запитання, які ставили йому його слухачі. Подібну програму вдень вів Френк Стурдж Хартлі – тільки з англіканської точки зору» [15].

Не всі релігійні конфесії, що виступали на радіо, поважали погляди та вірування як радіослухачів інших релігій, так і цілих країн. Такий випадок був описаний дослідником австралійсько-

го радіо Пітером Строваном у його статті «Закриття радіо 5КА, січень 1941 р.», де йдеться про те, що в 1931 р. радіостанція 5КА опинилася в руках прихильників «Свідків Ієгови». У своїх ефірах вони дозволяли собі нападки на католицьку церкву, США і Британську імперію. Це відбувалося протягом двох років. Врешті-решт 1933 р. уряд Австралії заборонив мовлення 5КА. А в 1941 р. цю радіостанцію взагалі закрили на вимогу австралійської армії і флоту як таку, що несе загрозу національній безпеці Австралії. Згодом в країні було об'явлено, що організація «Свідки Ієгови» є нелегальною в Австралії [16].

Повертаючись до питання про основні формати радіо, варто відзначити, що не всі радіостанції пішли слідом за форматом сімейного програмування, або «все для всіх», як його ще називали. Особливо цим відрізнялися комерційні радіостанції. Одні станції присвячували більшість ефірного часу музиці, інші – спорту, окремі з них вели мовлення на інших мовах, ніж англійська. Все змінилося на австралійському радіомовленні з початком Другої світової війни. За вимогами воєнного часу з 1937 р. були заборонені американські та британські сценарії драм, комедій, мюзиклів, ток-шоу, тим більш новин. Наступила плідна пора для австралійських творців цих жанрів, що було зовсім непогано для розвитку національних мистецтв, особливо – мистецтва слова. Також позбавилася діяльність австралійських композиторів усіх жанрів, які стали затребуваними на всіх радіостанціях країни. Були вжиті серйозні заходи для перекриття мовлення на Австралію неавстралійських радіомовників. Така ситуація тривала десь до 1949 р. Особливо суворою вона була на китайсько-японському напрямі.

Під час Другої світової війни австралійська ABC все менше стала покладатись на новини BBC, розвиваючи свій національний сектор новинного мовлення, що, безумовно, пішло на користь розвитку національного мовлення в цілому. 1942 р. був виданий «Єдиний акт», який гарантував незалежність ABC та врегулював діяльність комерційного радіомовлення. Завдяки



рекламі воно процвітало. Вже в середині війни кожні дві домівки з трьох в АС мали радіоприймачі.

У післявоєнні часи політика уряду змінилася. В Австралії починало набирати обертів «суспільство загального благоденства». Одним із його маркерів стала поява в 1956 р. національного телебачення. Спочатку це призвело до певного хаосу в індустрії радіомовлення: частина драматургів, сценаристів, композиторів відвернулися від радіо і почали шукати більших творчих можливостей (і статків) на телебаченні. Але, переінакшуючи Марка Твена, «чутки про смерть радіо виявилися передчасними». Дійсно, декілька років у радіоіндустрії відбувався певний спад. Але вже «у 1960–1961-х рр. тільки три радіостанції опинилися «в мінусі», тоді як наступні роки для радіомовлення були все більш й більш успішними» [17]. Цьому сприяло декілька причин. По-перше, до радіоприймачів додалися такі нові витвори радіотехніки, як транзисторні радіоприймачі. Це була просто революція в радіоіндустрії. Радіо з сімейного засобу масової комунікації в одну мить перетворилося на предмет групового та індивідуального споживання. Тепер радіо було майже в кожній кімнаті, звучало у підлітків, на пляжі, в походах та на танцях. А що вже казати про радіоприймачі в автомобілях, які вчасно розкажуть про «пробки» на дорогах, про погоду тощо. За даними, наведеними Б. Гріффен-Фолі, «в Австралії 1962 р. кожна особа після 16 років мала свій радіоприймач» [18, р. 55]. По-друге, розцвіло комунальне /общинне радіо, аудиторія якого збільшувалася рік від року. По-третє, запрацювало аборигенне радіо, особливо в північному, центральному та південному ареалах Австралії (де пізніше буде працювати й аборигенне телебачення). По-четверте, на континенті швидко розповсюдився такий радіоформат, як ток-бек радіо (talk-back radio), яке пройшло кілька етапів становлення. Спочатку радіоведучий міг відповідати на запитання слухачів, котрі були заздалегідь записані, а згодом ретранслявалися в ефір, і ведучий на них відповідав. Потім прийшов час, коли ведучі вже вільно виходили в ефір і в режимі живого діалогу спілкувалися

із слухачами. З'явилися перші зірки ток-беку, які могли влучно, часто з гумором відповідати на будь-які запитання. За цим етапом відбулася диверсифікація жанрів: наприклад, «1958 р. першу музичну програму «Топ 40», яка перейшла у формат ток-бек, вів радіожурналіст Боб Роджерс. Слід за ним у такий формат перейшло багато музичних радіопрограм» [17, р. 264–265]. Та що вже казати про спорт або навіть про окремі його види (крикет, регони, футбол, баскетбол, волейбол, всі різновиди плавання, морські та океанські регати, віндсерфінг тощо). Австралійці – нація спортсменів. Це одна з рис автентичного населення п'ятого континенту, яка об'єднує його, починаючи з перших перемог австралійських спортсменів на міжнародних змаганнях, а потім – і на Олімпійських іграх. «Оссіз» майже століття відчували свою меншовартість по відношенню до британців, оскільки вони колись були колонією Британської імперії, і от, нарешті, вони знайшли суттєву перевагу не тільки над британцями, але й над спортсменами інших країн, особливо у водних видах спорту.

Водночас практика ток-бек радіо не була унормованою в австралійських радіомовних актах. Треба відзначити, що формат ток-бек не був австралійським відкриттям. Першими його запровадили радіожурналісти США. Особливо популярним він був там у жанрах «гарячих новин» та в спортивних передачах.

Керівництво австралійським радіосектором зрозуміло, що формат «розмовного радіо» несе з собою великий потенціал: він розширює радіоаудиторію, що, в свою чергу, притягує рекламодавців, а із збільшенням реклами до радіостанцій течуть великі гроші. Тому 1967 р. були внесені зміни до «Програмних стандартів радіомовлення», що давали змогу записувати телефонні дзвінки радіослухачів, а потім вже ретранслювати їх в радіоэфір, де на них відповідали радіожурналісти. «До формату ток-бек радіо перейшли вже такі відомі на всю Австралію радіоведучі, як Норман Бенкс та Ормсбі Вілкінс, за ними потягнулися молоді радіожурналісти, такі, як Джон Лоуз та інші» [18]. Проте ера розмовних програм «наживо» була ще попереду.

За 30 післявоєнних років Австралія дуже змінилася. Підвищився добробут населення, країна з аграрної стала індустріальною. Її населення за цей період збільшилося вдвічі. Зросло національне розмаїття народів, які переселилися до Австралії. І перед радіомовленням країни постали нові завдання. Серед них таке: як задовольнити мовні потреби людей майже з усіх континентів, які ще погано знали англійську, але відчували величезну спрагу до рідної мови, до контактів із своїми співвітчизниками, які теж прибули до Австралії.

1975 р. уряд створив такий пілотний проект: були відкриті три радіостанції, передачі на яких велися різними мовами. А вже з 1978 р. почала працювати Special Broadcasting Service (SBS) – Спеціальна телерадіомовна служба, яка вела мовлення на 66 мовах світу (наприкінці першого десятиліття XXI ст. «SBS Online platform» виходила в ефір вже з програмами на 74 мовах світу [19]). Тобто, було втілено дуже прогресивне починання австралійського уряду, яке, наскільки нам відомо, ніде більше в світі не існує.

50 років по тому, як в Австралії зафункціонувало радіо, в життя аборигенів увійшло перше своє комунальне радіо. 1972 р. радіопрограми почули зі станцій 5UV в Аделаїді і недалеко від Таунсвілля, на південь від нього у Маунт Стюарт запрацювала Таунсвільська і Острівна Асоціація Медіа (ТАІМА) з радіостанцією 4KIG FM. Австралійське аборигенне комунальне мовлення вважається в країні найголовнішим фактором, який сприяє розвитку культури аборигенів та збереженню їхніх мов, а також – суспільних потреб аборигенних общин і осередків.

У 1970-х рр. аборигенне радіомовлення почало розвиватися. Цей розвиток йшов від ініціатив з комунального сектору аборигенів. Але тільки у 1980-х рр. аборигенне радіомовлення набуло в їхніх осередках доволі великого поширення. З того часу аборигенне мовлення значно виростало, включаючи комунальні телевізійні станції і більш як 130 комунальних радіостанцій. Вони створили свою унікальну позицію в австралійській комунікаційній сфері.

На додаток до комунального мовлення ABC Radio почало вести програми для аборигенів та тубільних мешканців австралійських островів. Перша передача відбулася в місті Аліс Спрінгз у березні 1983 р. І цей сервіс був розповсюджений до північного Квінсленду в травні 1983 р. [20].

Тож, у 1980-х рр. Австралія має розгалужену медіа-систему. Провідну роль у ній відіграє телебачення. Австралійське телебачення, як вже було вказано, розвивалося здебільшого за моделлю британського телебачення, в основу якого покладена дуальна («змішана») система телемовлення, в якій співіснували і конкурували громадське та комерційне телебачення. За австралійськими дослідниками, можна виокремити чотири основних етапи розвитку телебачення Австралії [21].

Перший з них припадає на 1956-1963 рр., коли, поряд із функціонуванням громадського телебачення ABC в Сідней та Мельбурні, власники національної преси включили в коло своїх економічних і фінансових інтересів і стали контролювати комерційне телебачення (дві комерційні станції). ABC в цей період достатньо сильно залежить від британських телепрограм, а комерційне телебачення – від американського телевізійного програмного продукту.

Символічно, що телемовлення ABC розпочалося в Сідней та Мельбурні в листопаді 1956 р., а їхнє висвітлення Олімпійських ігор у Мельбурні стало великим стимулом для телебачення. В 1959 р. телемовлення відкрилося у Брісбені, Аделаїді та Перті.

Другий етап (1964–1975 рр.) відзначений структурною консолідацією та розквітом різноманітних телевізійних передач, виробництво яких налагодилося на п'ятому континенті. Аби хоч якоюсь мірою унаочнити розвиток класичного австралійського телебачення, ми наведемо декілька прикладів його кращих взірців у хронологічному порядку. Зупинимось на класичному форматі для телебачення – серіалах. Цікаво, що перша телевізійна серія австралійського виробництва була випущена ще до того, як в Австралії з'явилося телебачення як таке. «Пригоди Довгого Джо-

на Сільвера» – телевізійний серіал за славетною книгою Роберта Льюїса Стівенсона «Острів скарбів» – розпочали знімати за кордоном, оскільки в 1950-х рр. австралійська кіноіндустрія тільки-но робила перші кроки, освоюючи телевізійні формати. Цей серіал спершу був показаний у Великій Британії в 1957 р. і зібрав там гарні відгуки в пресі. В Австралії він почав демонструватися по ABC 1959 р. Серіал мав великий успіх і багато разів повторювався по ABC, а потім по різних комерційних телевізійних каналах Австралії аж до середини 1970-х рр. [22].

Якщо попередній телесеріал базувався на історичній пригодницькій класиці, то дія «Пригод на «Морських бризках»» була близька до глядачів 1970-х рр. Історія австралійського вдівця капітана Велла та його трьох дітей-підлітків, а також члена команди Вільяма Лесі – маорі за походженням, які подорожують на яхті «Морські бризки», є типовим сімейним серіалом, який складався спочатку з 26 серій. Телесеріал користувався надзвичайною популярністю у телеглядачів. Тому згодом були додані ще 13 епізодів. Серіал був знятий у багатьох місцевостях південного Тихого океану та Австралії, які вражають своєю красою. Зачаровували не тільки ландшафти Нової Зеландії, Фіджі, Нової Гвінеї. Майстерно виписані сценарії кожної серії. [23].

«Чудовий день в офісі» (1971 р.) може слугувати взірцем класичної ситуаційної комедії (ситкому) на австралійському телебаченні. Це гумористичний серіал, два головних героя якого втілюють протилежні якості (бездоганність у всьому одного, який бажає швидко піднятися по кар'єрних сходах, і розхристаність та непунктуальність іншого). Із серії в серію в них відбуваються кумедні ситуації як в департаменті, так і поза його межами. Багато австралійських видань оцінили цей ситком як кращий за британські, на кшталт «Доктор» або «Будь ласка, сер», які в цей час демонструвалися паралельно на комерційному телебаченні Австралії [24; 25; 26].

«Блюї» (1976–1977 рр.) – австралійський комедійний телесеріал про такого собі поліцейського – копа-Гаргантюа, який любить

смачно попоїсти, гарно випити, потеревенити із друзями, – розхитував усі стереотипи поліцейського телесеріалу, відомі до того. Про «Блюї» писали, що він за всіма стандартами непересічний серіал, відмінний від інших телесеріалів про копів. В Австралії він був показаний декілька разів. За кордоном серіал мав величезний успіх. Наприклад в Англії, Європі та Японії навіть існували «клуби фанів «Блюї» [27,28].

Третій етап (1975–1987 рр.) характеризується суспільними дебатами, присвяченими кольоровому телебаченню та змісту місцевих телепрограм; це етап подальших змін австралійської системи телебачення відповідно до урядового акту, який дозволяв будувати власні передавачі комерційним власникам ліцензій, таким чином позбавляючи їх ефективного контролю з боку держави. Це посилювало комерційну орієнтацію телебачення в Австралії, вело до послаблення функцій австралійського суспільного телебачення. Головний регулятивний механізм у галузі телерадіомовлення – ABCB (Australian Broadcasting Control Board), з 1977 р. замінений АБТ (Australian Broadcasting Tribunal), – визначив своїми основними цілями обмеження кількості реклами і зарубіжних теледрам, а також звернув особливу увагу на дитячі телепрограми та їхню якість. Подією в культурному та соціально-політичному житті Австралії цього періоду стало відкриття другого національного каналу громадського телебачення – SBS (Special Broadcasting Service), що відповідало етнічним інтересам багатокультурного населення Австралії.

Автор цієї статті, перебуваючи в Австралії в серпні 1996 р. на XX Конгресі Міжнародної асоціації медіа та комунікаційних досліджень (IAMCR) [29] і виступаючи там з доповіддю, був запрошений керівництвом SBS дати інтерв'ю для україномовної аудиторії SBS і, принагідно, був детально ознайомлений із структурою компанії і роботою основних її підрозділів.

Концепція австралійського етнокультурного телерадіомовлення відповідає етнічним інтересам населення Австралії. Паралельно з першими кроками функціонування телерадіомовної

структури SBS (спочатку велося тільки радіомовлення, 1995 р. було урочисто відзначено 20-річчя із дня його виходу в ефір) розроблялися основні принципи її діяльності, щоб органічно враховувати не тільки історичне минуле Австралії та специфіку її заселення, але й сучасний стан австралійського суспільства, його склад і багатокультурність.

Була створена «Хартія SBS», яка водночас і править за підсумковий документ, що узагальнює значний досвід діяльності SBS, і є магістральним планом на майбутнє. В «Хартії SBS» визначена головна функція корпорації: «надавати багатомовне і багатокультурне радіо- і телемовлення, яке інформує, навчає і розважає австралійців, і, роблячи це, віддзеркалює австралійське багатокультурне суспільство». За духом вона багато в чому співзвучна цілям, що проголошені тими національними каналами інших країн, які ставлять перед собою завдання відобразити багатокультурність своїх суспільств і надавати слово різним меншинам (етнічним, соціальним, сексуальним). SBS формує штат співробітників компанії з представників тих національних меншин, мовами яких ведуться радіо- і телепрограми [30].

Політика SBS спрямована передусім на задоволення комунікаційних потреб австралійського багатокультурного суспільства, включаючи етнічні спільноти, аборигенів і островітян Торресової протоки. SBS ставить перед собою завдання показати внесок різних культур у поступ австралійського суспільства і підтримувати розуміння та сприйняття культурного, мовного і етнічного розмаїття австралійського народу, а також – сприяти збереженню й розвитку мов та культурних традицій.

Керівництво корпорації усвідомлює свої обмежені можливості, тому завдання інформувати, навчати й розважати аудиторії етнічних меншин в «Хартії» обумовлюється фразою «наскільки це практично можливе» [31].

Для SBS принципово важливим аспектом діяльності є гармонійне входження в інформаційний простір Австралії. Корпорація бачить своє завдання в тому, щоб сприяти розмаїттю націо-

нального телерадіомовлення, особливо беручи до уваги внесок в це Австралійської телерадіомовної корпорації (ABC) і сектору комунального телерадіомовлення. SBS відводить собі роль соціально-культурного фактору, який збільшує спектр можливостей австралійського телебачення і радіо та відображає природу австралійського суспільства, що змінюється, оприлюднюючи різні точки зору [32].

Особливий інтерес являє мовна політика корпорації. Питання розподілу кількості ефірного часу на радіо і телебаченні вирішується з урахуванням чисельності етнічних меншин. Найбільші етнічні групи мають відповідно більше ефірного часу. Наприклад, сума тижневого радіомовлення в'єтнамською, грецькою та італійською мовами становить 35 годин, арабською – 26, китайською – 20, німецькою і польською – 19, турецькою – 17, македонською, португальською, російською, філіппінською, французькою – 13, сербською і хорватською – 12, угорською – 9, івритом, ідиш, корейською, українською – 7, вірменською, латвійською, гінді – 5. Разом з тим, малі етнічні групи дістають менше ефірного часу: тільки одну годину на тиждень працює радіомовлення ассирійською і болгарською мовами [33; 34].

Телемовлення в SBS йде 56 мовами, але співвідношення тут не тільки мовне: враховуються і регіональні критерії. Тому такий суттєвий розрив у показниках, що розкривають процентне співвідношення телепередач однією конкретною мовою до загального програмного часу. Найбільша кількість телепрограм йдуть англійською мовою – 16, 4%.

Визначальними для корпорації, як записано в «Хартії SBS», є визнання, популяризація, дослідження і підтримка культурної різноманітності в австралійському суспільстві. Одним із принципів засобів досягнення цієї мети стало не тільки створення телепрограм різними мовами, але й супровід цих програм субтитрами англійською мовою. Це суттєво для глядацької аудиторії телекомпанії і є основним елементом соціальних завдань, які вирішує SBS.



Аналіз програм SBS за категоріями засвідчує превалювання новин (16,45%), художніх фільмів (21,60%), документальних фільмів (13,96%), навчальних програм (13,53%). Це закономірно, бо саме ці види програм обов'язково йдуть мовами етнічних меншин, надаючи необхідний мінімум для задоволення їхніх культурних потреб.

Імідж корпорації SBS в очах її глядачів і слухачів досить високий. Це підтверджують відповіді респондентів, 65,5% яких вважають, що вона є дійсною альтернативою іншим телекомпаніям; 77,5% – що вона показує програми, зроблені в Австралії та за її межами; 62,3% – що вона відкриває вікно в світ; 56,7% – що вона розбуджує думку і стимулює її; 76,2% – що вона розважальна, 73,4% – що вона інформаційна; 65,8 % – що вона розумна [35].

Досвід створення і функціонування австралійського багатокультурного телерадіомовлення SBS особливо цікавий у зв'язку з активізацією етнокультурних процесів у багатьох країнах світу.

Початок і наступний розквіт функціонування відео (VCRs) і супутникового телебачення поставили нові питання перед австралійською національною регулятивною системою. З 1982 р. дискутується пропозиція про введення платного телебачення (Pay-TV) [36].

Четвертий етап розвитку телебачення Австралії розпочався 1987 р. Для нього характерні ознаки зростаючої зрілості національної телеіндустрії, про що свідчать прийняті 1987 р. закони, які обмежують одночасну монополію в сфері преси і телебачення з максимумом охоплення аудиторії до 60% населення Австралії будь-якою однією станцією або телемережею. 1992 р. АВТ був замінений новою регулятивною структурою в галузі телерадіомовлення – АВА (Australian Broadcasting Authority). Економічні важелі почали превалювати як засіб досягнення соціальних цілей. Так, у сферу регулювання медіа-індустрії була залучена Комісія з торговельної практики (Trade Practices Commission), визначаючи володіння та контролюючи роботу телемовлення, яке стало набувати в 1977–1978 рр. індустріальних рис глобального характеру не без

могутнього впливу News Corporation Руперта Мердока [36, с. 37, 58, 60–61, 64–71, 81, 90–92, 110, 129, 140, 143, 167, 223, 282, 311, 324, 330; 38, с. 57, 67, 117, 120, 127, 151, 155, 200, 225, 235, 238, 253], а також видавничої і телевізійної мережі Керрі Пекера [37, с. 110; 38, с. 191–121]. Також розпочалося введення платного телебачення.

*Висновки.* Тож, підбиваючи підсумки становлення і розвитку радіо і телемовлення в 1920–1980-х рр., можна з упевненістю стверджувати, що в Австралії відбувся повноцінний етап становлення і розквіту національної електронної медіа-системи, яка у зазначений період часу належала до найрозвиненіших масово-комунікаційних систем у світі.

Її своєрідність, відмінність від подібних структур в інших країнах полягає і в тому, що Австралія як держава-континент має таку величезну територію і такий рельєф, який великою мірою ускладнював безперешкодне встановлення і функціонування систем радіо, а згодом – телемовлення.

Велику проблему несли впливи британської та американської індустрій телерадіомовлення, оскільки кожна з них хотіла б в ідеалі домінувати в австралійському інформаційно-комунікаційному просторі, якщо не монополізувати телерадіомовну систему Австралії.

В той же період нарощували свої впливи на австралійський континент медіа-системи КНР та Японії. Перед австралійським телерадіомовленням стояло завдання протидії іншим, неавстралійським, мовникам, а найголовніше – забезпечення культурних потреб багатонаціонального населення країни.

Створення спочатку дуальної системи телерадіомовлення, згодом – додавання до неї комунального/общинного мовлення, потім – SBS і аборигенного мовлення зробило її унікальною, посилило можливості австралійської медіа-системи задовольняти потреби найбільшої частини населення держави, яка давно стала мультикультурною, але разом із тим великою мірою завдяки радіо і телебаченню відчуває себе єдиною австралійською нацією і з гордістю називає себе австралійцями («оссіз»).

## Використані джерела та література:

1. Griffen-Foley B. Australian Commercial Radio, American Influence – and the BBC. *Radio and Television*. 2010. № 3(33). P. 337–341.
2. Griffen-Foley B. Australian Commercial Radio, American Influence – and the BBC. *Radio and Television*. 2010. № 3(33). P. 337–355.
3. Griffen-Foley B. From the Murrumbidgee to Mamma Lena: Foreign Language Broadcasting on Commercial Radio. Part I. *Journal of Australian Science*. 2006. № 30(88). P. 51–60.
4. Inglis R. S. This is the ABC – The Australian Broadcasting Commission 1932 – 1938. 2006. P. 16–42.
5. Moran A., Keating C. The A to Z of Australian Radio and Television. Scarecrow Press, 2009. P. 37–53.
6. Potts J. Radio in Australia. Sydney: NSW Press. 1989. P. 23–49.
7. Semmler C. The ABC: Aunt Sally and Sacred Cow. Melbourne: Melbourne University Press, 1981. 234 p.
8. Зернецька О. В., Дронів В. В. Боротьба з «Тиранією відстані»: історія транспорту в Австралії. *Зовнішні справи*. 2021. № 3-4. С. 21-27. DOI:<http://doi.org/10.46493/2663-2675-2021-3-4-4>
9. Early Radio Broadcasting. p.1. URL: <https://dl.nfsa.gov.au/module/1656>
10. Early Radio Broadcasting. p.2. URL: <https://dl.nfsa.gov.au/module/1656>
11. The History of Australian Radio. URL: [http://media.adelaide.edu.au\\_](http://media.adelaide.edu.au_)
12. Celebrating 100 Years of Radio *History of the ABC Radio*. Australian Broadcasting Corporation. 3 October 2007. Sydney.
13. Langdon J. The History of Radio in Australia. Sydney. 1996.
14. ABC Celebrates 80 Years of Broadcasting. *Australian Broadcasting Corporation*. 1 July 2012. Sydney.
15. Griffen-Folley B. Radio Ministries: Religion on Australian commercial radio from 1920s to 1960s. *Journal of Australian Religious History*. 2008. № (32)1. P. 31–54.
16. Strawan. P. The Closure of Radio 5KA, January 1941. *Australian Historical Studies*. 1985. № 21. P. 550–564.
17. Griffen-Folley B. Changing Stations: The Story of Australian Commercial Radio. Sydney: UNSW Press, 2009. 529 p.
18. Gould E. Talk-Back Radio and the Open-Line: A History of Commercial Talk-Back Radio in Australia. Masquarie University, 2012. P. 78.
19. SBS 30 Year Anniversary. Connected to the World. URL: <http://www.sbs.com.au/aboutus/our-story/index/id/15/h/Online>
20. Indigenous broadcasting. URL: <http://www.australia.gov.au/about-australia /australian-story/indigenous-broadcasting>
21. Cunningham S. and Sinclair J.(eds). Floating Lives: The Media and Asian Diasporas. Brisbane: University of Queensland Press, 2000. P. 14–15.
22. *TV Eye*. No. 3. October 1994.
23. Gunn John. Seaspray. The Spoils of War and Seaspray. London. Armada